

НАСЛЕДНИЦИ НА ЗАНАЯТИ

(из историята на ПГ „Димитраки Хаджитошин”-Враца)

Враца е известен търговско-занаятчийски център още от средновековието и като такъв не прекъсва развитието си до Освобождението и след това. През втората половина на XIX век в града има около 600 занаятчийски работилници, в които се упражняват над 20 вида занаяти. По-известни от тях са табашки, бояджийски, терзийски, чохаджийски, фучеджийски, дялгерски и др. Враца и Врачанска област имат най-развитото бубарство и копринарство през целия XVIII и XIX в. Градът и районът са произвеждали пашкули и сурова коприна, които са продавани както в Османската империя, така и изнасяни в Русия, Италия, Австро-Унгария, Румъния и др.

Тази вековна традиция налага създаването на училище, подготвящо специалисти в областта на копринения текстил.

На 12.11.1903 г. се открива **Копринено-тъкачна работилница** за обучение на лица с основно образование в помещение на Опитната станция по бубарство – Враца.

Поради късното развитие на родната текстилна промишленост училището среща трудности за намиране на преподаватели. Първите специалисти са от чужбина – италианецът Август Равац, Чеков и др. Първият български майстор е Тодор Въжаров. Назначени са и учители. Първите ученици са само девойки, а обучението е преди всичко практическо.

През 1909 година обучението се разширява с изучаване на бродерия.

Три години по-късно в подготовката се въвежда шев на вратовръзки. Работилницата се преименува в **Копринено-тъкачно училище**.

В 1913 година училището е опожарено и изгаря голяма част от архива. Това не прекъсва учебните занятия и те се провеждат в сградата на „Подбалкански”, до Турската баня. На учениците се заплаща ежемесечно надница в размер на 0.90 до 1.30 лева. През следващата година се организира първата изложба на предмети, изработени от тях.

Ръководен орган е майсторският съвет, оглавяван от директора П. Неделев.

По време на войните са затруднени материалнотехническото снабдяване, приема на ученици, привличане на квалифицирани майстори и редовни учители. Въпреки всичко, занятията не прекъсват. Изучават се сплиткознание, тъкаческа технология, патрониране, бояджийска технология с хармония на цветовете, бродерия и вратовръзки, калкулация и книговодство, професионална хигиена, практика по тъкачество и бояджийство. Организира се първата учебна екскурзия до Габрово.

Десет години по-късно, през 1924 се разкрива обучение за дамско шивачество и училището се преименува в **Държавно стопанско тъкачно училище** с два отдела: стопански

за шивачи, и текстилен за предачи и тъкачи. Същата година за директор е назначена учителката от стопанския отдел Райна Рахнева. Училището се отделя от Бубарската станция и започва ремонт на изгорялата сграда. Занятия се провеждат и в училище „Козма Тричков” и „Мендресето”.

След 1926 година са въведени първите общообразователни дисциплини – български език, химия и физкултура. Курсът става двугодишен. Директор е Пенка Николова.

На 20.X.1928г. Софийската търговско-индустриална камара открива във Враца **Допълнително занаятчийско училище** с основна задача:

„ Да се даде на занаятчийската младеж – чираци и калфи от двата пола по-широки теоретически и практически познания по професия, както и да ги възпита и подготви за живота.”

Обучението се провежда от 19 до 22 часа. Два фонда подпомагат „Бедни ученици” и осигуряват „Вечерни закуски”.

Изучават се следните занаяти: шивачи, машиноплетачи, железари, столари, обушари, бръснаро-фризьори и грънчари в сградата на Иванчо Младенов. Курсовете са двегодишни и се организират по степени (чираци и калфи), а не по занаяти. Това става няколко години по-късно, когато приемът и обучението е по занаят /10 на брой, между които шивачество и фризьорство/.

От 1941/1942 учебна година патрон на училището става Димитър Савов, а то се премества в нова сграда. То е едно от всичките 6 за България такива училища. Съществува до 1948 г.

От летописната книга се вижда, че в **Държавното стопанско тъкачно училище** са назначавани редовни, нередовни, волнонаемни учители, стажанти и лектори.

През 1933г. училището взема участие в изложба на всички професионални училища с изработени предмети в София, а след 2 години получава специална грамота за изложба в Брюксел, като сведението гласи:

„За изложбата в Брюксел се изпрати една копринена блуза с българска бродерия и национален костюм в умален вид от носията в областта Враца”.

Училищните фондове са „Пособия и помагала”, „ Бедни ученици” и „Екскурзии”.

През месец септември 1936г. училището участва със свои предмети в юбилейната изложба по случай 50 години професионално образование, организирана в Русе. Директорката Пенка Николова е наградена с дамски кръст за граждански заслуги III степен.

Провеждат се майсторски изпити по горни дрехи и тъкачество на завършилите образованието си.

Анкета на Главна дирекция на статистиката по това време посочва 416 занаятчийски

работилници във Враца с най-развити занаяти кройчеството на мъжки дрехи, обушарство, готварство, бръснаро-фризьорство и столарство.

Раждането на престолонаследника Симеон прекъсва занятията на 16, 17, 18 и 19 април.

В училището съществува практика да се обръща специално внимание на бедните ученици и така през учебната 1937/1938 г. 10 от тях са изпратени на летуване в колония Леденика.

През 1939 г., когато учениците са над 350, е организирана забава в чест на бедните войници от Врачанския гарнизон, като средствата от нея и тези, събрани от учители и ученици, към това прибавени 30 чифта белъо са дадени на тези войници.

Съгласно новия правилник през учебната 1941/1942г. се въвеждат поправителни изпити за завършен курс.

Същата година е одобрено място за построяване на училищна сграда – квартал 105, като Министерството на търговията промишлеността и труда обещава 300 лева на община Враца, която се съгласява да отпусне още територия и в крайна сметка тя е замислена като 6 500 м² площ.

На следващата година през месец април, със заповед на Министерството, директорката е командирована на специализация в Германия, посещавайки Берлин, Мюнхен и Виена в продължение на 3 месеца.

Когато курсът на обучение става тригодишен, на учениците се признава средно образование. Започва строеж на ново фабрично помещение.

В годините на войната има няколко прекъсвания поради бомбардировките над Враца, настаняване на руски войски или на болнични заведения.

Наред с основните отдели продължава да съществува отдел домакинство и готварство, после обществено хранене до 01.04.1965г. От тази дата със заповед на МНП и МВТ се обособява Професионално-техническо училище по обществено хранене на подчинение на Министерството на вътрешната търговия.

През 1945 година се открива шестокласна текстилна гимназия към училището, която прераства в пълна на следващата година.

От учебната 1946/1947 година със заповед на Министерството на индустрията и занаятите тъкачният отдел се отделя от стопанския и се оформят 2 училища:

- **Средно текстилно тъкачно училище** към Областната стопанска камара и
- **Девическа професионална гимназия.**

Дългогодишен директор, на тази гимназия, с кратки прекъсвания от 1924 до 1954г. е Райна Рахнева. Основните отдели са три: мъжко и дамско облекло и обществено хранене

От 1956г. се нарича **Промислено училище**. Същата година на почивка са изпратени 3 ученички в ГДР; 2 в Унгария; 6 на Варна и 2 в Котел.

Ежегодно се провеждат модни ревюта, работи кръжок по бродерия.

В Промисленото училище продължават да се приемат ученици по специалностите мъжко, дамско облекло, както и за задочен курс. Таванските помещения са пригодени за общежитие на повече от 50 ученика. В следващите години има прием за технология на дамско и моделиране и конструиране на мъжко облекло с 4 годишен курс на обучение. То продължава да се провежда в сградата на училище „Козма Тричков”.

От 1972/1973 учебна година училището се нарича **СПТУ по облекло** към Министерството на вътрешната търговия. До своето закриване през 1980 г. тук се разкриват и паралелки по мебелно производство и електромонтьорство.

Другото - **Средно текстилно тъкачно училище** през 1952 г. се преобразува в **Техникум по памучен текстил**, който през 1955 г. се отделя от учебната фабрика с директор Петрана Андреева и ще се нарича **Техникум по текстил „Й. Лютибродски”** от 1957 до 1990 г.

През 1960 година се разкрива промишлен отдел с двегодишен курс на обучение, който се помещава в училище „Козма Тричков”.

От учебната 1963/1964 година подготовката се разширява с обучение по апретура и багрене. Броят на учениците е 740. От следващата учебна година се минава на кабинетна система.

За участие в Петия национален преглед на ТНТМ Техникумът е обявен за републикански първенец и получава награда от 1.600 лева (1968/1969 уч.г.).

На следващата година училището е наградено с "Народен орден на труда"-златен. Започва строеж на нова учебна сграда. Обзаведена е фотолаборатория. От 1973 година се разкриват паралелки СПТУ.

Учебните занятия започват в новопостроената сграда през учебната 1974/1975 г. (тържественото откриване е на 06.XI).

През следващия период подготовката на кадри се разширява с обучение по плетачество и на десенатори.

От 1976 до 1993 г директор е Татяна Сандулова., когато е заместена от Юлия Атанасова.

Техникумът е удостоен с орден "Кирил и Методий" първа степ – 1979 г.

В резултат на упоритата работа на кръжока по етнография с ръководител Васил Харизанов през учебната 1984/1985г - месец февруари е открита първата част от музейната експозиция „История на текстила”.

Първите персонални компютри влизат в обучението през 1986 г.

От учебната 1991/1992 г. за първи път се приемат ученици след 7 клас в специалността Моделиране и конструиране на облеклото с интензивно изучаване на чужд език и приемни изпити по математика и изобразително изкуство.

Специализиран кабинет по чуждоезиково обучение функционира от учебната 1996/1997 г.

90-те години са едни от най-успешните за Техникума – най-голям прием, най-много специалности: Моделиране и конструиране на облеклото след 7 и 8 клас; Художествено оформление на текстилни площни изделия; Технология на тъкачеството; Технология на предачеството; Технология на апретурата, багренето и печатането, Технология на облеклото; Компютърно проектиране на текстилни площни изделия; Машини и съоръжения в леката промишленост; Оператор в предачно производство; Оператор в тъкачно производство; Оператор в плетачно производство; Оператор в апретурно и багрилно производство; Оператор в шевно производство. Създават се уникални колекции от удобни мъжки, дамски, детски всекидневни и спортни облекла.

Традицията за участие в модни ревюта се запазва още от 20-те години, като те са или съвместни с други институции или самостоятелни.

Този изключително силен период на наследените професии и традиции дава и най-доброто признание за училището чрез многобройните призови места и награди от различни местни, регионални, национални и международни конкурси и състезания.

От 20.03.2000г. в гр. Шумен се провежда първият национален ученически конкурс “Мода и време”. В него участват над 100 представители от 13 специализирани училища по текстил и облекло от страната. Всеки отбор по регламент се състезава в три категории: с пет модела за колекция “Младежка мода”, с три модела за колекция “Авангардна мода” и проекти за младежко облекло.

Колекцията “Младежка мода” спечели първото място като впечатли всички с оригинални идеи, при които панталоните и полите имат възможност да се скъсяват, а якетата да стават елечи.

Колекцията “Авангардна мода” също спечели първото място в своята категория.

Моделите привлякоха вниманието на жури и публика, защото с традиционни материали, бяха пресъздадени футуристични идеи.

В третия раздел призовото място също спечели нашия ученик Боян Минев с проектите си за младежка мода.

Извън регламента Пламен Иванов беше награден за най-добър манекен-непрофесионалист.

„През есента на 2000 г. в нашето училище дойде предложение от унгарския град Ниегерхаза за участие в международното изложение Schoolexpo-2000.

Удаваше ни се възможност да представим нашите умения и възможности извън пределите на страната във форум, организиран под егидата на католическата църква и комисията за младежта на Съвета на Европа.

Основната цел бе сближаването с други млади хора в училищна възраст и осъществяване на контакти с чуждестранни партньори за участие в съвместни проекти. За мотото бяха избрани думите на Негово Светейшество Папа Йоан Павел II:

„Нека не търсим това което ни разделя, а това което ни свързва“.

Своите заявки за участие направихме в почти всички категории. На импровизирания базар ние успяхме да изложим произведения от нас артикули, които са свързани с конкретната професионална подготовка на нашите ученици. Балет „Magic“ с художествен ръководител Драгомир Дамянов и хореограф Виктория Николаева събра овациите на публиката и журито и заслужено получи специална награда и право да участва в гала-концерт на звездите.

Въпреки езиковите бариери наш ученик взе участие в сформирания младежки Европейски парламент и изнесе кратък доклад за проблемите на младежите у нас, които се оказаха същите и при представителите на другите държави. Уморени, но и доволни, че на 1200 километра от Враца вече познавахме нас, училището ни, родния град, нашата Родина, ние се прибрахме с чувство за изпълнен дълг.”

От 2003 година Техникумът се нарича **Професионална гимназия по текстил и дизайн**. През същата година се реализира проект „Северозападен текстил”. Дейностите са съсредоточени в Северозападен район – Враца и Монтана и целят намаляване равнището на безработица, запазване на съществуващата заетост и насърчаване на предприемачеството в приоритетните отрасли, посочените в проект BG 0004.03 “Професионално обучение”. Конкретната му насоченост включва обучение на 230 безработни и преквалификация на 65 заети в отрасъла по 10 професии и специалности от текстилната и шевната промишленост, намаляване относителния дял на рисковите групи на пазара на труда и увеличаване броя на предприемчивите, които ще започнат собствен бизнес.

През есента на 2003 г. в Пловдив се учреди Национална камара за мода на Република България като един от учредителите бе Професионална гимназия по текстил и дизайн-Враца. От тогава всяка година традиционно се обявяват конкурси за млади стилисти и дизайнери (от 15 до 35 години) в които винаги във финалният – III-ти кръг на конкурса е има участници от училището. При I-во издание на конкурса, чиито финален кръг се състои през месец юли на 2004г. Нашите представители Камелия Велкова - ученичка от 10 клас, Росен Найденов-преподавател по Проектиране и художествено оформяне на облеклото и Композиция на

текстилната рисунка заемат призови места: Камелия Велкова- I-во място, Росен Найденов – II-ро място.

През 2005 г., при II-ро издание на конкурса, ученикът Евгени Петков завоюва II-ро място и специалната награда- едноседмично обучение в Париж при известният стилист Жан Пол Готие, което се оказва много полезно за неговата бъдеща кариера, тъй като той в момента е едно от все по-успешно налагащите се имена в модния бранш, особено след II-ро място през 2007 г. с колекцията му за висша мода. Композиция на текстилната рисунка заеха призови места: Камелия Велкова- I-во място, Росен Найденов – II-ро място.

През 2005 г. при II-ро издание на конкурса Ученикът Евгени Петков завоюва II-ро място и специалната награда- едноседмично обучение в Париж при известният стилист Жан Пол Готие. В момента той е едно от все по-успешно налагащите се имена в модния бранш.

На международното изложение Eсо Chik в Женева през 2010 г. Като единствен представител от България Евгени представи рокля, вдъхновена от българския фолклор, която обра възхищението на посетителите.

През 2007 година за IV-ти пореден път Съвета по моден дизайн на Националната камара за мода на Република България, списание за моден дизайн “СТУДИО НАДИН СТАЙЛ” с подкрепата на българските и европейски институции, обяви конкурс за млади стилисти и дизайнери Euro Fashion Rise 2007. За първи път конкурса бе обявен като международен с участието на млади дизайнери от Албания и Румъния. За участие в раздел “Текстилен дизайн” бяха изпратени проектите на десени на 3 ученика, които трябваше да подготвят по 5 проекта, а за участие в разделите: “Спортно-елегантна мода за млади хора” и “Вечерна мода” модните скици на 6 ученика, отново с по 5 проекта за облекла. Всички те взеха участие в заключителните ревю-спектакли на финалистите с готовите си модели пред кафето на Гранд хотел “София”.

Класираната на II-ро място в Регионален конкурс “Колекция младежко облекло за свободното време”, Видин 2008 г., бе представена на ревю - спектакъла “Ученическото облекло – вчера, днес и утре”, София 2008г.

Участието в Националния конкурс по дизайн – Пловдив през същата година донесе нови призови места в направления „Моден дизайн” и „Иновационен дизайн”.

Със Заповед № РД 14-366 от 24.07.2008г. на МОН Професионална гимназия по текстил и дизайн се обединява с Професионална гимназия по химични технологии “Мария Кюри” в Професионална гимназия по лека промишленост и услуги.

Продължава участието на ученици и учители в национални конкурси и състезания през трите години на своето съществуване:

– **Панорама на професионалното образование, Велико Търново;**

- **Национален конкурс- ревю “Униформата на моето училище”, Русе;**
- Пети международен конкурс за детска рисунка **“Слънчевите руни в българските носии и тъкани”,** Силистра;
- Регионален конкурс- **“Съвременно младежко облекло с елементи от фолклорните райони на България”,** Монтана;
- Национално състезание по информационни технологии **„XXI век – иновационни технологии в българското образование”,** Монтана;
- Национален конкурс за фризьори, организиран от Christian of Roma Group, Пловдив.

Получените отличия са заслужени:

- **Почетното отличие “Неофит Рилски”** на Министерство на образованието и науката;
- **“Учител на годината - 2009”** в XII-ти национален конкурс на СБУ - направление “Професионално образование”;
- **“Учител на годината - 2010”** в I-ви областен конкурс на СНЦ “Дом на науката и техниката” - Враца за учител с най-значим принос в подготовката на ученици, изявени в науката и техниката;
- **“Учител на годината”** и **“Ученик на годината”** в системата на професионалното образование – Награда на Кмета на Община Враца в системата на народната просвета, 2011г.;

Със Заповед № РД 1461 от 18.07.2011г. на МОМН Професионална гимназия по лека промишленост и услуги “Мито Орозов” и Професионална гимназия по строителство и архитектура са обединени в Професионална гимназия „Димитраки Хаджитошин”.

Професионална гимназия по строителство и архитектура започва своята история като Държавно средно техническо училище, създадено със Заповед № 7444 от 7 юни 1943 г. на Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството.

През първата учебна година се обучават 160 ученици в 4 паралелки и 2 специалности – Строителен отдел и Земерски отдел. Всички приети са положили конкурсни изпити по 4 предмета.

Бомбардировките над града в началото на 1944 г. разрушават сградата му и учебните занятия са провеждани в съседни на Враца села.

С предложение на Педагогическия съвет от 1945 г. училището приема името: Г. С. Раковски. От 1957 до 1962г. поради държавна недалновидност за 5 години се прекратява съществуването на строителните техникуми в страната. През 1962г. учебната дейност на

Техникум по строителство и архитектура е възобновена с 3 паралелки след осми клас: две със специалност "Строителство и архитектура" и една - "Геодезия и картография".

През месец септември 1975 година по решение на Министерството на строителството и архитектурата се обединяват ТСА, "Г.С. Раковски" и СПТУ по строителство "Кольо Фичето".

В периода 1979 - 1992г. техникумът е преместен и учебните занятия се провеждат извън града в Ученическия комплекс. През 1984г. в обучението се въвеждат първите персонални компютри, за да се стигне до компютърното проектиране през 2002г. От 1992г. училището се завръща в своята сграда на бул. "Мито Орозов" №59.

За кратко време обединената гимназия "Димитраки Хаджитошин" получи нови отличия:

"Учител на годината - 2011" във II-ри областен конкурс на СНЦ "Дом на науката и техниката" - Враца за учител с най-значим принос в подготовката на ученици, изявени в науката и техниката – II-ро и III-то място;

"Учител на годината - 2012" във II-ри областен конкурс на СНЦ "Дом на науката и техниката" - Враца за учител с най-значим принос в подготовката на ученици, изявени в науката и техниката – I-во и II-ро място;

Почетното отличие "Неофит Рилски" на Министерство на образованието и науката.

Специална награда на Председателя на Синдиката на българските учители XV национален конкурс на СБУ "Учител на годината - 2012".

В днешния ден, редица обективни обстоятелства доведоха до минимум професиите в гимназията, от всяко училище остана по една – технология на тъкачеството, фризьорство и строителство и архитектура.

На 12.11.2013 г. се навършиха 110 години от началото на Първото в страната памуко-текстилно училище. Трябва да се надяваме, че добрите традиции няма да бъдат забравени, че занаятите ще продължават своя живот и най-вече, че ще има кой да ги упражнява.

Използвани източници:

1. Йоцов, Д., Културно – политическа история на Враца, 1943 г.
2. Харизанов, В., Учебното дело във Враца (1600 – 1990г.), Враца, 2004
3. Териториална дирекция "Държавен архив" - Враца:
 - Фонд 25К, оп.№ 1, а.е.1;
 - Фонд 192К, оп.№ 1, а.е.6;
 - Фонд 352К, оп.№ 1, а.е.3;
 - Фонд 218, оп.№ 6, а.е. 12;
 - Фонд 613, оп.№ 2, а.е. 31